

DÁNIA	62	MALTA	5	ROMÁNIA	31
Aarhus	9	MONACO	14	Bukarest	27
Koppenhága	37	Monte Carlo	14	egyéb	4
egyéb	16	NAGY-BRITANNIA	416	SAN MARINO	2
FINNORSZÁG	47	Birmingham	10	SPANYOLORSZÁG	90
Helsinki	35	Blackpool	11	Barcelona	16
egyéb	12	Brighton	29	Madrid	38
FRANCIAORSZÁG	369	Edinburgh	11	egyéb	36
Lyon	9	Harrogate	10	SVÁJC	271
Marseille	12	London	195	Bázel	10
Nizza	10	Oxford	13	Bern	15
Párizs	197	Scarborough	11	Genf	142
Strasbourg	38	egyéb	126	Lausanne	11
egyéb	103	NÉMET DEMOKRATIKUS		Montreux	11
GÖRÖGORSZÁG	31	KÖZTÁRSASÁG	8	Zürich	45
Athén	27	NÉMET SZÖVETSÉGI		egyéb	37
egyéb	4	KÖZTÁRSASÁG	187	SVÉDORSZÁG	80
HOLLANDIA	95	Düsseldorf	15	Stockholm	37
Amszterdam	38	Hamburg	22	egyéb	43
Hága	15	Hannover	9	SZOVJETUNIÓ	32
egyéb	42	München	31	Moszkva	19
IRORSZÁG	61	egyéb	110	egyéb	13
Dublin	49	NORVÉGIA	19	TÖRÖKORSZÁG	13
egyéb	12	Oslo	9	Iisztambul	7
IZLAND	3	egyéb	10	egyéb	6
JUGOSZLÁVIA	48	NYUGAT-BERLIN	57	NEM MEGÁLLAPÍTOTT	13
Belgrád	19	OLASZORSZÁG	230	Európa összesen	2709
egyéb	29	Firenze	12		
KELET-BERLIN	4	Milánó	19		
LENGYELORSZÁG	29	Róma	95	Afrika	146
Varsó	15	Trieszt	11	Amerika	805
egyéb	14	Velence	10	Ausztrália	109
LUXEMBURG	8	egyéb	83	Ázsia	379
Luxemburg	8	PORTUGÁLIA	9	Európa	2709
MAGYARORSZÁG	55	Lisszabon	7		
Budapest	43	egyéb	2	Összesen	4148
egyéb	12				

A nemzetközi szervezetek általános problémái*

A különböző célok eléréseért, eltérő felépítésben, más-más módszerekkel tevékenykedő, közel 3 ezer nemzetközi szervezetnek vannak közös problémái is. Ezek feltárása és elemzése mind a tudományos rendszerezés, mind a nemzetközi szervezetek tárgykörének oktatása szempontjából fontos. E tárgy kutatóinak és oktatóinak elsősorban azt kell felderíteniük, miként járulhatnak hozzá a szervezetek a nemzetközi helyzet enyhítéséhez, hiszen erre – növekvő szerepüknel és jelentőségüknel fogva – különösen alkalmasak.

* A nemzetközi szervezetek szerepe egyre fontosabbá válik a nemzetközi információcserében. Ezért tartottuk célszerűnek e cikk ismertetését. (Szerk. megj.)

A problémák feltárásához és azok elemzéséhez három alapkérdést kell megállapítani:

a nemzetközi szervezetek általános meghatározása, minőségi jellemzői és meghatározott helye a nemzetközi kapcsolatok keretében.

Általános meghatározás

A nemzetközi szervezet a nemzetközi kapcsolatnak meghatározott formája; legalább három állam egyenrangú részvételével, közös célok megvalósításán tevékenykedik. Működéséhez, a résztvevők közös megegyezésével, intézményeket és ügynökségeket hoz létre és megfelelő intézkedéseket tesz (alapokmányok, működési szabályok

lefejtetése, tagság szervezése stb.). A nemzetközi szervezet céljainak és működésének *összhangban kell lennie az Egyesült Nemzetek alapokmányában lefektetett nemzetközi jog általános szabályaival.*

A nemzetközi szervezetek néhány közös minőségi jellemzője

Fontos új vonás, hogy míg a multban csupán a kapitalista országok alakítottak nemzetközi szervezeteket, addig *ma a szocialista országok is létesítenek ilyeneket.* Ezek, az egyenlőség szocialista elvén alapuló testvéri szervezetek, valóban új formáját jelentik a kollektív nemzetközi gazdasági, politikai és katonai együttműködésnek.

Az a tény, hogy különböző, egymástól eltérő, sőt egymással szembenálló társadalmi rendszerek, a világ országainak egyes csoportjai létesítenek állandó közös szervezeteket, döntő bizonyítéka a jelen korszak békés együttélési törekvéseinek. A legnagyobb világszervezet az *Egyesült Nemzetek Szövetsége*, amelynek alapokmánya a korszerű nemzetközi magatartás útmutatója.

A gyarmatosítás felszámolása hozta létre a *fejlődő országok szervezeteit*, a különböző társadalmi problémák megoldására irányuló törekvés pedig számos fontos, *nem-kormányzati szervezet* megalakítását eredményezte. Jellemző vonása a nemzetközi szervezeteknek, hogy közülük igen sok a tudományos és technikai problémáknak köszönheti létét. A nemzetközi légkör enyhítése mellett az egész világot átfogó együttműködést igényelnek olyan fontos kérdések, mint a környezetvédelem, úrkutatás, óceán-kutatás, nyersanyag források stb.

A nemzetközi szervezetek meghatározott helye a nemzetközi kapcsolatok keretében

A nemzetközi szervezetek fokozódó jelentőségét *számszerű növekedésük* is mutatja. A 19. század közepétől az első világháborúig mintegy 500 szervezet jött létre, majd számuk a következőképpen alakult:

1920	464
1939–1944	618
1945–1949	962
1972–1973	2750

A nemzetközi szervezetek a nemzetközi kapcsolatoknak döntő tényezőivé váltak, fontos segítői a multilaterális diplomáciának, a gazdasági, tudományos, műszaki, kulturális stb. együttműködésnek. Némely szervezet önállóan végzi feladatát míg mások az államok bi- és multilaterális tevékenységével összhangban működnek.

A nemzetközi kapcsolatoknak *elsőrendű elemei az államok*, amelyekre a nemzetközi törvények teljes egészükben vonatkoznak, míg *a nemzetközi szervezetek*

másodrendű elemek, a nemzetközi törvények specifikus alanyai és ebben a vonatkozásban az államoknak alá vannak rendelve.

A nemzetközi szervezeteknek egyrészt több-kevesebb szerepük van a nemzetközi kapcsolatokban, másrészt azonban megvannak saját irányelvei, célkitűzései is. E két vonatkozás kölcsönös kapcsolatában esetenként elmentétek is felmerülhetnek ugyan, ezeket azonban a békés politikai törekvések kiegyenlítik. Az államokkal és egymással kialakított kapcsolatok olyan légkört teremtenek, amely a szervezetek egyes tagjaira is kifejti hatását.

A nemzetközi szervezetek jelentősége a nemzetközi kapcsolatban elfoglalt helyük szerint változik. *Legfontosabbak a kormányközi szervezetek*, élükön az Egyesült Nemzetekkel. Más szervezetek a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepük miatt jelentéktelenné válhatnak, céljaik és működésük alapján esetleg akár negatívvá is lehetnek.

Egyes szervezetek mind teljes jogú tagként, mind pedig néhány nemzetközi szervezet részvételével alakított alrendszerként kapcsolódnak be a nemzetközi életbe. Ilyen kapcsolat van pl. az *Egyesült Nemzetek és a specializált szervezetei (UNESCO, ILO, WHO stb.)* között. Az utóbbi szervezetek némelyike csupán az Egyesült Nemzetek alrendszerének tekinthető, míg mások a nemzetközi kapcsolatokban önálló szerepet is betöltenek. A nemzetközi szervezetek rangsorolása több tényező figyelembevételével történhet.

Módszertani megfontolások

A nemzetközi szervezetek problémáinak kutatása és oktatása céljából a szervezeteknek a környezetük által meghatározott jellemzőiből kell kiindulni.

A) Fontos jellemzője e szervezeteknek, hogy *nemzetközi téren működnek*, tehát nem érvényes rájuk az ország uralkodó osztályának a nemzeti szervezetre jellemző erős befolyása, illetve ez erősen legyöngül és inkább csak a hivatalos kormányzati szervek, elsősorban diplomáciai vonatkozású, csekély befolyására korlátozódik.

B) A nemzetközi szervezetek problémáinak oktatásánál felmerül a kérdés, hogy *ez mely tudományággal vagy ágakkal kapcsolatban történjék.* A szocialista országokban a nemzetközi szervezeteket általában a társadalomtudományok keretében, marxista-leninista szempontból vizsgálják és oktatják.

Figyelembe véve a modern nemzetközi szervezetek bonyolultan összetett voltát, oktatásának módszereit is a különböző tudományágak egyes elemeinek kombinációjával kell kialakítani. Ez azonban nem történhet az egyes ismeretágak mechanikus összeolvasztásával. A nemzetközi szervezetek tudománya, azaz jellemzőik rendszerezett összefoglalása, a különböző tudományágaknak mintegy csomópontjában áll.

Az oktatásnak egységes alapról kell történnie akár kormányközi, akár nem-kormányközi szervezetről van szó, hiszen a nemzetközi szervezeteknek e két főcsoportja között igen sok és szoros kapcsolat van. Kiindulópontként a *nemzetközi jog és a nemzetközi kapcsolatok*, a nemzetközi szervezetek tudományának e két jelentős tényezője szolgál.

A *nemzetközi joggal* foglalkozva a jogászok már eleve tanulmányozzák a nemzetközi szervezeteket mint a nemzetközi jog fontos és jellemző alanyát.

A *nemzetközi kapcsolatok* számos – politikai, közgazdasági, kereskedelmi, tudományos, műszaki, kulturális stb. – területén fontos szerepe van a nemzetközi szervezetek tevékenységének. A nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó ismeretek értékes adatokkal szolgálhatnak a szervezetek speciális tevékenységéről, politikai hatásáról, az államok közötti kapcsolatokról, az ország közvéleményére gyakorolt befolyásáról, a nemzetközi együttműködésben játszott szerepéről stb.

A közös problémák megértéséhez, illetve oktatásához azonban szükség van egyéb ismeretágak segítségére is.

A nemzetközi szervezetek egyes tagállamainak megismeréséhez tanulmányozni kell az illető állam politikai és társadalmi helyzetét, egyszerűen jelenlegi *történelmét* akár csak belső gazdasági helyzetét és *közgazdasági vonatkozásait*. Egy ország társadalmi összetételének, ideológiai vonatkozásainak, a szervezetek belső hatásának megismeréséhez viszont a *szociológiát és a pszichológiát* kell segítségül hívni. Számos vonatkozásban a *műszaki tudományok, az orvostudomány vagy a kultúrtörténet* is hozzájárulhat a nemzetközi szervezetek egyes szempontjainak jobb megismeréséhez.

Szervezeti kérdések

A nemzetközi szervezetek legjelentősebb közös problémáit – a teljesség igénye nélkül – az alábbiakban soroljuk fel:

Alapszabályok. A szervezet megalapítását és működését különböző irányelvek, szabályok, szabályzatok, statutumok írják elő. Ezek között feltétlenül szerepelniük kell – többek között – olyan nélkülözhetetlen előírásoknak, mint a tagállamoknak és nem-kormányközi szervezetek tagjainak szuverén egyenjogúsága, valamint a be nem avatkozás egymás belügyeibe.

Állandó szervezetek (esetleg kiegészítve időszakosan létesített segéd-szervezetekkel). Az itt figyelembe veendő szempontok: arányos földrajzi elosztás; az illetékesség pontos és ésszerű megosztása a párhuzamosság és dupla munkák elkerülésével; a munka eredményeit szem előtt tartó rangsorolás.

Szavazás. Az általánosan elfogadott szavazási rendszerek (nyílt vagy titkos, kézfeltartással vagy különleges technikai berendezések igénybevételével) a tagság egyenlőségének elismerésén alapszik. (Egy delegátus = egy

szavazat.) A szavazással foglalkozva különös figyelmet kell szentelni a nemzetközi szervezetek gyakorlatában egyre inkább alkalmazott megállapodás-rendszereknek is.

Tagság. Bár a tagfelvétel és kilépés feltételei kisebb részleteikben eltérőek lehetnek, lényeges vonásaikban meg kell egyezniük a szervezet alapszabályaiban lefektetett kritériumokkal. A zártkörű vagy megkülönböztetéseket tevő tagsági rendszerek nem tekinthetők érvényeseknek, illetve azok előrelátható következményei nem veszélyeztethetik a kialakult politikai és gazdasági kapcsolatokat.

Pénzügy. A nemzetközi szervezetek pénzügyi rendszereinek sokféle formája lehetséges, de annak mindenképpen nyíltnak, arányosnak és egységesnek kell lennie. A szervezet tevékenységének nem kell feltétlenül közvetlen kapcsolatban lennie a pénzügyi forrással.

A működés, azaz a nemzetközi szervezetek célratörő tevékenységének folyamata, különféle szempontok szerint osztályozható. Egy lengyel felosztás szerint e tevékenység lehet: szabályozó, irányító és végrehajtó. Ehhez még hozzáfűzhető a tevékenység kutató, összehangoló és tájékoztató jellege is.

A *nemzetközi közszolgálat* a nemzetközi szervezetekben működő személyek – a szervezet szabályain alapuló és valamennyi tag javát szem előtt tartó – kapcsolatának és tevékenységének összessége. E személyek helyét és szerepét, jogait és köteleseit meghatározó valamennyi rendszabály a nemzetközi szervezet jogszabályainak függvénye. A nemzetközi szervezetek titkárságai bizonyos határokig politikai hatáskörrel felruházott végrehajtó szervek. Ez meghatározza a titkárságok vezetőinek helyét és szerepét is.

A *nemzetközi kormányközi szervezetek jogszabályai* a nemzetközi jog részeként irányítják a nemzetközi szervezetek működését. Általában három részre bonthatók:

- Belső jogszabályok** magának a szervezetnek egész működési mechanizmusát, munkatársainak jogait és köteleseit határozzák meg.
- Külső jogszabályok** – a szervezet külső kapcsolatait szabályozzák a tagállamokkal, a többi nemzetközi szervezettel, a vendéglátó országokkal, a nem-kormányközi szervezetekkel stb. Ide tartoznak a szervezet működését érintő különböző – pl. pénzügyi, kereskedelmi stb. – megállapodások is.
- Részvételi előírások**, szabályok megalkotásában. – Ez határozza meg a nemzetközi szervezeteknek a nemzetközi kapcsolatok fejlődésére gyakorolt hatását. E vonatkozásban figyelembe kell venni a nemzetközi szervezetek jelentőségét a legkülönbözőbb területeken hozott döntések, javaslatok, szabályok, nyilatkozatok, felhívások, előrejelzések stb. terén is.

MOROSOV, G.: The teaching of the general problems of international organisations = Associations Internationales, 1976. 3. sz. p. 136–140./

